

Režisér Barabáš: Len dobrý človek môže byť horským vodcom, už 150 rokov to platí

sme.sk, 11.1.2023

VYSOKÉ TATRY. Známy slovenský režisér, scenárista **Pavol Barabáš (63)** prešiel so svojou kamerou kus sveta. Pešo dosiahol Severný i Južný pól, žil s Pygmejmi v Kongu či s Indiánmi v amazonskom pralese, ako prvý zlanil najvyšší vodopád sveta a donedávna pozoroval život prírodných kmeňov v nevyspytateľnej Afrike. Najradšej sa však vracia domov do Vysokých Tatier, ktoré ho formovali už ako mladého nosiča a horolezca. Pre neho sú neustálou inšpiráciou a jedinečným pohorím, aké nikde inde vo svete už nenašiel. Paradoxne, natáčanie v tatranskom prostredí je pre neho náročnejšie ako to v džungli. Najmä časovo. Vo svojom ostatnom filme *Horský vodca* prináša divákovi nevídané a unikátne „orlie“ pohľady na slovenské veľhory i na náročné remeslo horských vodcov.

Prednádávnom ste sa vrátili z horúcej Afriky domov do Vysokých Tatier. Kde konkrétne ste boli, natáčali ste tam niečo?

Precestoval som Južný Sudán s mojim kamarátom Ivanom Bulíkom. Je to už piata cesta, ktorú som s ním absolvoval za prírodnými kmeňmi Afriky. Tento kontinent sa prudko mení, tie zmeny som zachytil aj vo filmoch *Suri* či *Pygmejovia - deti džungle*. Dlhotrvajúca vojna v Južnom Sudáne však izolovala niektoré kmene pri etiópskej hranici. Dostať sa k nim bolo pre množstvo povolení, vojenských kontrol a prepádových rebelských skupín dosť komplikované. Ale za každou vynaloženou námahou čaká človeka odmena. V Južnom Sudáne sú ňou prírodné spoločenstvá. Keď sme stanovali medzi slamenými chyčkami, po týždni sme prestali byť pre domorodcov zaujímaví. Stali sme sa súčasťou ich nahého sveta a každodenného rytmu. Táto zakonzervovaná spoločnosť tu prežila vďaka svojim nemenným zákonom, ktoré komunitu chránia pred vyhynutím. To bol aj dôvod nášho hľadania.

Často natáčate na neobvyklých a extrémnych miestach. Čím vás priťahujú?

Hlavnou témou je vždy človek pohybujúci sa v extrémnych podmienkach, či už vysoko v horách, na póloch Zeme, v najhlbších kaňonoch alebo hlboko v džungli. Kto pozná moju tvorbu, vycíti, že ma to stále ťahá stať sa aspoň na chvíľu súčasťou kmeňového spoločenstva a dotknúť sa niečoho prapôvodného. Prešiel som mnohé prírodné kmene Novej Guinei, Konžského pralesa či Etiópie. Strávil som týždne s izolovanými Indiánmi hlboko v Amazónii, aby som sa mohol dotknúť tohto dávneho kmeňového usporiadania, čo máme zakódované aj v našej DNA.

Takže sa môžeme tešiť na ďalší zaujímavý dokument?

Áno, film bude zamyslením nad funkciou kmeňa v dnešnom svete. Jasné, že naša moderná spoločnosť nám z materiálneho hľadiska poskytuje viac pohodlia aj bohatstva. Ľudia zistili, že môžu žiť nezávisle. Bohatý človek nepotrebuje pomoc, zdroje komunity. Vedie však život, ktorý nie je v súlade s miliónmi rokov existencie ľudstva. Absencia kmeňa nás kdesi hlboko vnútri negatívne ovplyvňuje a hľadáme náhradu. Každý z nás chce patriť k nejakej skupine, byť k nej lojálny, mať pocit, že ho spoločnosť potrebuje, že je právoplatný a užitočný človek. Na tom je založená existencia kmeňa. Pociť nepotrebnosti je spúšťač nielen psychických problémov. Technologický pokrok je pre mnohých neuveriteľne zázračný a priťahujúci pozornosť, ale individuálny životný štýl, ktorý ľudstvu prináša, môže mať v budúcnosti na ľudského ducha devastujúce účinky. To je aj dôvod prečo ma táto téma už dlhšie priťahuje.

Je pravda, že natáčanie filmov z domáceho prostredia je pre vás náročnejšie ako natáčanie filmov napríklad z amazonského pralesa?

Je to určite ďaleko, ďaleko ťažšie ako napríklad niekde v džungli, hlavne časovo. Zvlášť, keď chcete zachytiť tak známe miesto pre všetkých Slovákov ako sú Vysoké Tatry a zároveň špecifické remeslo, akým sú tatranskí nosiči, horolezci alebo horskí vodcovia. Každý téme som sa venoval niekoľko rokov. Napríklad natáčanie filmu Horský vodca mi trvalo tri roky. Film Tieň jaguára z amazonského pralesa len mesiac.

Váš ostatný film z prostredia Vysokých Tatier je práve Horský vodca. Na minuloročnom Medzinárodnom festivale horských filmov v Poprade získal Cenu Grand Prix i Cenu divákov. Priblížte nám, o čom je?

Od myšlienok organizovaného vodcovstva vo Vysokých Tatrách uplynulo 150 rokov. Práca horského vodcu je veľmi špecifická. Vyžaduje si človeka, ktorý musí byť zaľúbený nielen do svojej práce, ale aj do Vysokých Tatier. Pekne to povedal vo filme jeden horský vodca: „Cez svoj pohľad chcem ukázať klientom, prečo mám toto pohorie rád, prečo tam chodím a prečo Vysoké Tatry milujem.“ Horského vodcu môže robiť len dobrý človek. Za tých 150 rokov sa na tom nič nezmenilo. Aj dnes mu musí klient bezpodmienečne dôverovať, pretože vkladá svoj život do jeho rúk a veriť, že mu ukáže to najkrajšie, čo je vo Vysokých Tatrách. A nie sú to iba tie najvyššie štíty ako Gerlachovský, Lomnický či Ľadový štít, ale aj tie ďalšie výstupy na vrcholy, ktoré ukazujem vo filme.

Vyjadрили ste sa, že to nebol jednoduchý film a v niektorých fázach ste ťutovali, že ste si vybrali túto tému.

Portrét osobnosti sa tvorí oveľa ľahšie. Zhostiť sa úlohy vytvoriť pohľad na nejakú profesiu, komunitu ľudí, v tomto prípade na remeslo horského vodcu je náročnejšie. Každý môže mať iný pohľad. Potrebujete si vypočuť veľa názorov, prejsť mnoho túr, mnoho štítov, zažiť rôzne situácie, v rôznom počasi, aby ste mohli poskladať mozaiku, aby ste zachytili, aké sú klady i mínusy vodcovstva. Takže film nie je propagáciou horských vodcov. Ide skôr o to, aby si divák uvedomil, aké remeslo tu pretrvalo z dávnych čias. Horskí vodcovia si neradi púšťajú niekoho pod kožu, lebo ak chcete vodiť v horách, potrebujete byť veľmi silná osobnosť. Vodca musí pôsobiť ako autorita, ktorá pri vykonávaní svojej nebezpečnej práce sa vo všetkom musí spoľahnúť len a len na seba. A bezpečne doviestť klienta na vrchol a späť.

Ako dlho ste na ňom pracovali?

Film o horských vodcoch som chcel začať robiť pred 13-timi rokmi. Napokon som to uchopil úplne inak. Projekt som nazval Príbehy tatranských štítov, má šesť dielov a cez sviatky ho odvysielala aj verejnoprávna televízia. Spočiatku to mal byť naozaj príbeh o vodcoch, ale nakoniec sa to zmenilo na tento seriál o histórii, dobývaní tatranských štítov a tatranských stien. Vtedy som sa totiž ešte nevedel dostať do toho vnútorného sveta horských vodcov, aby sa mi otvorili, či zdôverili so svojimi skrytými myšlienkami, aby mi povedali aj o tých negatívnych stránkach ich profesie. Aby som mohol nakrútiť film, ktorý je pravdivou správou o tomto povolaní, musel som s nimi dlhšie chodiť, rozprávať sa s nimi, zažívať s nimi aj tie ťažšie chvíle. Ich prácu si neskutočne vážim, lebo mať každý deň zodpovednosť za život iného človeka je psychicky dosť náročné.

Ako vyzerá natáčanie takéhoto filmu? S čím ste sa museli popasovať?

Horský vodca musí mať na nakrúcanie čas a náladu. Lebo nakrúcanie zdržuje. Klient musí byť autentický, sympatický a musí súhlasiť. Tiež je na zváženie, či budem, alebo nebudem pri nakrúcaní istený. Veľakrát som sa musel pohybovať v teréne sám, keď som chcel urobiť nejaké vzdialené pohľady. Nakrúcanie je časovo náročné, pridružia sa k tomu rozhovory, výpovede. Okrem toho môže prísť mrak, ocitnete sa v hmle, začne pršať, či príde búrka. Tých premenných, ktoré vás môžu prekvapiť je veľa a musíte byť na ne pripravený.

Vo svojich filmoch prinášate divákovi rôzne pohľady na majestátne Vysoké Tatry. V čom sa zábery v Horskom vodcovi líšia od tých predchádzajúcich?

Vlastne hlavným protagonistom vo filme sú Vysoké Tatry. Urobil som o nich mnoho filmov. Neustále ma inšpirujú. Tentokrát som chcel priniesť úplne iný pohľad, aby bol zaujímavý aj pre znalcov Tatier a aj pre tých, čo sa chystajú ich začať spoznávať. Chcel som ich ukázať pohľadom orla, na ktorý ľudia nie sú zvyknutí, alebo ich tak vidia iba horolezci a horskí vodcovia.

Diváci vidia už iba finálnu verziu filmu. Urobili ste aj zábery, ktoré sa na filmové plátna napokon nedostali?

Nakrútil som vyše 100 hodín materiálu, 99 z nich jednoducho musíte vyhodiť, aby vznikol 68 minútový dokumentárny film. S mnohými zábermi sa veľmi ťažko lúči, hoci sú unikátne, ale dramaturgicky, či príbehovo sú navyše.

Z vás je cítiť lásku a úctu ku slovenským veľhorám. Sami ste povedali, že najradšej sa vraciate práve domov do Vysokých Tatier. Prečo sú pre vás takým jedinečným miestom?

Kedysi som sem prišiel ako 16-ročný mladý horolezec a túžil som tu ostať. Vynášal som na Zbojnícku chatu deväť sezón a veľmi rád sa do Veľkej studenej doliny stále vraciam. Za tie roky poznám každý štít, jeho výstupové cesty i históriu. Keď kráčam po chodníku ozývajú sa mi príbehy, ktoré sa v okolí odohrávali, ale i tie, ktorých som bol účastný. Každý človek potrebuje taký pevný bod na tejto planéte a tým mojím sú Tatry. Kdekoľvek som na svete, tak sa teším domov. Aj teraz, ako som sa vrátil z Afriky, chcel som byť čo najskôr v Tatrách.

Dostali ste sa ako cestovateľ a režisér do situácie, kedy ste si povedali: Už nikdy viac?

Napríklad aj teraz v Južnom Sudáne, nebol som v pohode, lebo som tam dostal infekciu krvi. Pamätám si dobre aj na nekonečné brodenie v močiaroch Novej Guinei, kde som si natrhol menisky, v Antarktíde sme sa zas pri jednom prvovýstupe stratili vo víchrici v ľadopáde, cestou na Severný pól nám tak fučalo, že nás drift odnášal na ľadových kryhách, pri zlaňovaní previsnutého vodopádu Trou de fer sa mi vďaka nákladu tak roztočilo stometrové lano, na ktorom som visel, že som si fakt povedal to nikdy viac. Ale našťastie tých pozitívnych zážitkov je veľa a na tie iné človek rád zabudne.

Pochodili ste kus sveta. Je vo Vysokých Tatrách niečo, čo vám chýba? A naopak, čo majú Tatry, a ostatní nám to môžu závidieť?

Tatry sú národný park aj so svojou infraštruktúrou, ktorá čelí obrovskému tlaku. Celému tomuto vzácnemu územiu však chýba jasná vízia - ako majú vyzerat' o 20, 50 či 100 rokov. Tatry sú vzácnym pohorím, aké naozaj nikde inde nenájdete. Je to hlavne naozaj koncentrovanou krásou na malom území. Na medzinárodnom kongrese horských vodcov v Starom Smokovci sme púšťali film Horský vodca a mňa samého prekvapili názory zahraničných účastníkov z celého sveta, že vôbec netušili, aké nádherné pohorie Tatry sú.

Je mi jasné, že Tatry milujete. Ale keby ste mohli žiť niekde inde, kde by to bolo?

Tak potom asi poľská strana Tatier (úsmev).

Ste aktívny človek a dobrodruh. Aké sú vaše najbližšie cestovateľské a filmárske plány?

Nerád hovorím o svojich plánoch dopredu, ale budú aj o divokých riekach či obrovských podzemných jaskyniach Európy v treťom pokračovaní seriálu Dialóg s planétou. Mám však ešte jednu výzvu, urobiť film o histórii horolezeckého spolku JAMES. Zaujímavosťou je, že tento rok sa bude konať 99. ročník horolezeckého týždňa tu vo Vysokých Tatrách a zmapovanie tejto histórie stojí tiež za povšimnutie.

